

ОСНОВНИ МОМЕНТИ, ОБУСЛАВЯЩИ ПРОГРАМАТА ЗА ТАЛАНТЛИВИ ФУТБОЛНИ СЪДИИ

Йордан Иванов

Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски", 1700 София

РЕЗЮМЕ. Програмата за талантливи футболни съдии е изключително важен фактор за развитието на системата на футболното съдийство в Република България и важно условие за подписването на Конвенцията за съдийството в България. В статията се разглеждат основни моменти като подбора и селекцията, спортологичните основи на обучение и развитие, изграждане на личностните качества в определена социалната среда. Представени са етапите, през които преминават младите футболни съдии, както и организационно-управленската структура, които са основата на целия спортно-педагогически процес.

BASIC MOMENTS, DETERMINING THE TALENTED FOOTBALL REFEREES PROGRAMME

Jordan Ivanov

University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski", 1700 Sofia

ABSTRACT. Talented football referees programme is crucial factor for football referee development in Bulgaria and an important condition for signing UEFA Convention on Referee Education and Organization. In this paper are discussed the basic moments of referee's selection, sportological foundations of education and development, build-up of personal qualities in particular social environment. Stages of young referee's development as well as organization and management structure are presented, which are the base of the entire sport-pedagogical process.

Футболното съдийство, като подсистема в цялостното развитие и организация на социалния феномен футбол е единна и неделима част от него и изключително важен фактор за неговото развитие.

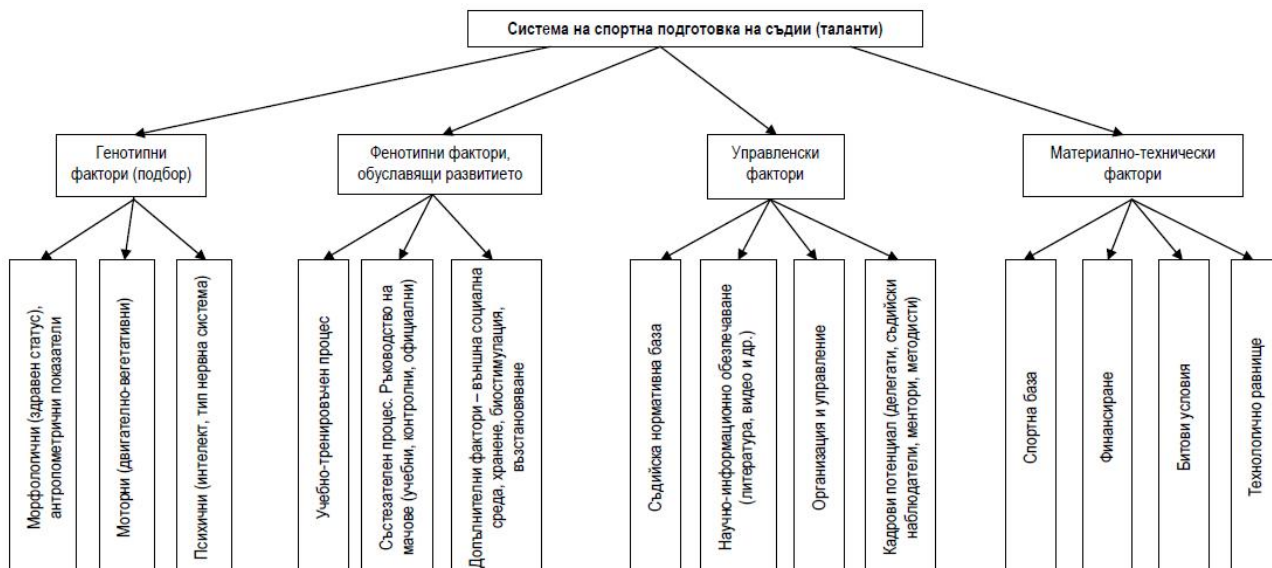
Спортната подготовка на съдията да ръководи футболни срещи в духа на честната и справедлива игра, са водещи в изявите му. От друга страна, психическата и физическата подготовка и тяхната интегрална форма – психо-физическата подготвеност имат изключително важно значение, защото са необходимата база за оптимална двигателна активност. За неговото навременно и правилно позициониране, се изисква висока физическа подготовка, за да се подпомогнат неговите адекватни съдийски реакции.

Талантливият съдия, трябва да притежава комплекс от качества: антропометрични, физико-функционални, спортно-технически, социални, психо-педагогически. Ръководните фактори, деятелите и обществения актив трябва да знаят, че откриването, образованието, развитието, усъвършенстването и реализацията на един футболен съдия е единен, непрекъснат, целенасочен спортно-педагогически процес. Този процес се обуславя и зависи от цялостната система за спортна подготовка и наблюдение, подчинени основно на дидактическите, организационно-управленските и материално-техничес-

ките принципи и условия за реализация на този вид дейност (фиг. 1).

Основен момент застъпен в програмата е подборът и селекцията на младите таланти, който започва от 16 год. (може и в по-ранна възраст) и достига като отворена система до 18-19 год. (зряла възраст). Обуславящи при началния подбор и селекция са генотипните фактори, а в процеса на обучение и преминаване от етап в етап, фенотипните, които се влияят от управлението, организацията и материалните условия.

Друг основен момент в програмата за таланти е изследването, запознаването и доизграждането на личностните качества, което във футбола се нарича неписаното осемнадесето правило. Поведението и действието на младите съдии на терена и в обществото като цяло са свързани с разнообразни социални отношения с различни субекти от заобикалящата ги среда. Безспорно най-важни са техните взаимоотношения с играчите и съдийските екипи, с които работят. Ако цитираме Мишел Вотро можем да обобщим, че „съдията е пилотът на футболния самолет, в първа класа са играчите, треньорите, ръководителите, а във втора – публика, журналисти и др.”

фиг. 1. Система на спортна подготовка на съдии (таланти).

Умението да се постигнат оптимални резултати във взаимоотношенията си със заобикалящата ги среда, което зависи изключително от интелекта, общата ерудиция, характера и темперамента. Ние приемаме, че част от личностните качества са заложени с раждането, но едновременно с това те постоянно се изграждат в дадена професионална и социална среда (фиг. 2).

Фиг. 2. Равнища от социални отношения на талантливия съдия.

Важен момент в изграждането на младите таланти е изучаването на комплекса от спортологични знания за футболното съдийство, отнасящо се до конкретни теоретични и практически проблеми, касаещи развитието

на системата на футболното съдийство. Компонентите на спортологичното знание при подготовката на млади футболни съдии е показано на фиг. 3.

Фиг. 3. Компоненти на спортологичното знание при подготовката на талантливи съдии.

След като разгледахме базовите спортологични знания, социалната среда и системата от спортна подготовка, трябва да структурираме етапите, през които минават за обучение, изграждане, развитие и усъвършенстване на младите съдии.

- Първи етап – начален подбор и селекция – 16-18 год. (14-18 год.);
- Втори етап – начално обучение, експертно наблюдение и утвърждаване в системата на АФЛ (аматорски футбол) – 18-20 год.;
- Трети етап - начално обучение, наблюдение и утвърждаване в системата на ПФЛ (професионален футбол) – „Б“ ПФГ (професионална футболна група) – помощник главен съдия – 20-23 год.;
- Четвърти етап – наблюдение и утвърждаване в „А“ ПФГ – ръководещ съдия – 23-25 год.;
- Пети етап – пълна реализация, чрез конкурсно – изборно начало – след 25 год. – международен съдия.

За пълната реализация на програмата е изключително важно сформирването на група от ментори, бивши международни и елитни футболни съдии с определена степен на квалификация, притежаващи специализирани

спортологични знания и педагогическо майсторство, които да бъдат обучени от международни лектори и инструктори на ФИФА и УЕФА, които пряко ще работят с талантливите. Необходимата работеща бройка е 30-32 експерти или по 8 за всяка зона.

Експертното наблюдение включва комплексна оценка, дадена чрез специален доклад за спортната подготовка, психо-физическите и спортно-технически качества, проявени в учебни, контролни и официални срещи. Всеки ментор (треньор-учител) наблюдава един съдия-талант минимум един сезон или за 6-8 мача. След това на принципа на ротация, експертното становище се допълва от още 3 експерт-специалисти, които чрез своите доклади оформят, чрез метода „мозъчна атака“, крайното становище, което се разглежда и анализира в методичния съвет и се утвърждава от съдийската комисия (СК) при БФС.

Ръководството и организацията структура този комплексно обусловен процес се осъществява по управленската вертикала:

- Първо ниво като контрол и координация от работна група начело с изпълнителния директор на БФС, главният координатор на ЗС (зонални съвети) и ОС (областни съвети) при БФС, председателят на СК при БФС, председателите на ЗС на БФС, представителите на АФЛ и ПФЛ, главния методист на СК при БФС и др.
- Второ ниво за ръководство и управление (организационно-методично) се осъществява от членовете на СК на БФС, гл. методист към комисията и методистите по зони и области.
- Трето ниво – се осъществява същинската образователно квалификационна дейност, извършвана от менторите (съдийските треньори) във взаимодействие и синхрон с методистите на ОС и ЗС и методичния съвет.

В заключение можем да направим следните кратки изводи и препоръки за практиката:

- Реализацията на системата за развитието на талантливите съдии в България е изключително важен елемент за подписването и утвърждаването на Конвенцията за развитието на съдиите в Република България. Очаква се нейното утвърждаване от Изпълкома на УЕФА през септември 2011 г. Подписването и утвърждаването на Конвенцията за развитие на футболното съдийство в България ще даде нов тласък и качествено ново измерение за цялостното развитие, организация и управление на

футболното съдийство, като подсистема от системата на БФС.

- Добре е за системата на подбор освен чрез курсовете, организирани от ОСК и ЗСК и съответните организационно-методични конференции, да се направи субординация с центровете за следдипломна квалификация при ВУ, с преподавателите по спорт (спортолози) бивши и настоящи елитни съдии, които да бъдат инкубатор на начинаещи талантливи съдии, селектирани от представителните футболни отбори и профилирани групи по футбол.
- Разглеждайки основните моменти за развитието на младите съдии се провокират въпроси относно изграждането на цялостна система за подбор, обучение и квалификация на делегати, съдийски наблюдатели, пълномощници и ментори във футболното съдийство.

Литература

- Бъчваров. М., Петров. Л., Иванов. Й. 2008. *Спортология – същност, подходи, експерименти - Учебно пособие за специализирания курс „Спортология и интелект“ на МГУ „Св. Иван Рилски“*, С. Ай анд Би ООД
- Иванов. Й. 2007. Методически насоки и общи препоръки към съдиите по плажен футбол – В: *Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“*, Свигък IV: Хуманитарни и стопански науки, том 50, с. 121-123.
- Иванов. Й. 2008. Обективизиране на двигателната активност на елитни футболни съдии. – В: *Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“*, Свигък IV: Хуманитарни и стопански науки, том 51, с. 85-87.
- Иванов, Й. 2009. *Интегрална физическа подготовка на футболния съдия – Спортологични аспекти, тренировъчни програми, модели за контрол*, С., БИНС
- Иванов. Й., Цолов. Б. 2009. Проблемът за психофизичната адаптация на футболния съдия. - В: *Спорт и наука*, брой 4, с. 24-30.
- Иванов. Й., Цолов. Б. 2009. Контролът върху тренировъчното натоварване на футболния съдия. - В: *Спорт и наука*, брой 6, с. 35-39.
- Иванов. Й., Цолов. Б. 2010. Особенности на подготвителния период при елитните футболни съдии. – В: *Спорт и наука*, брой 1, с. 76-82.
- Цолов. Б., Иванов. Й. 2009. Съвременни аспекти на мениджмънта в спорта. – В: *Сб. Известия*, том IX, с. 42-48.

Препоръчана за публикуване от
катедра „Физкултура и спорт“, Хуманитарен департамент